

WAAR STOERE VLIEGERS SAMENKOMEN

Goenoeng Api, vogelparadijs in den waren zin des woords ¹⁾

Het vogelleven heeft zich voornamelijk geconcentreerd langs de Westzijde van dezen onherbergzamen vulkaan. Ofschoon het natuurlijk moeilijk is met zekerheid een reden op te geven voor dit verschijnsel, ligt de veronderstelling m.i. voor de hand, dat de vogels deze zijde van het eiland hebben gekozen, omdat ze hier gedurende den broedtijd, die voor zoover mijn gegevens reiken, zijn hoogtepunt bereikt in den Oostmoesson, grootendeels beschut zijn tegen de vaak zeer fel doorstaande Oostenwinden. Een groot gedeelte dier helling wordt aan drie zijden door machtige wanden min of meer ingesloten zoodat het hier hoogstwaarschijnlijk slechts bij krachtigen W.- of N.W.-wind inderdaad „winderig” zal worden.

Bovendien heb ik kunnen vaststellen, dat een belangrijk gedeelte van de „grondbroeders” een

grooten voorkeur aan den dag legde voor de aan dien kant van het eiland gelegen warme solfataren-velden, waar niet alleen talrijke nesten werden aangetroffen maar waar eveneens geregeld Jan van Genten en groote troepen sterns uitrustten en den nacht kwamen doorbrengen.

Het is niet uitgesloten, dat die voorliefde voor solfataren soms — misschien zelfs dikwijls — noodlottig voor de legsels wordt. Op zulke plaatsen, waar een tamelijk hooge temperatuur kan heerschen, vond ik vele eieren van de stern *Anous stolidus*, welke van binnen verdroogd waren en waarvan de schaal was gebarsten. Het was mijzelf niet mogelijk op die solfataren-velden lang in mijn vogeltentje te zitten; gedurende mijn verblijf daarin moest ik, door de hitte gedwongen, mijn voeten voortdurend verplaatsen terwijl ik verschrikkelijk transpireerde. Mijn op den grond liggende fotocassettes werden nat door de met waterdamp verzadigde lucht die tusschen het gesteente ontsnapte, en ook mijn camera-lens besloeg telkens weer opnieuw.

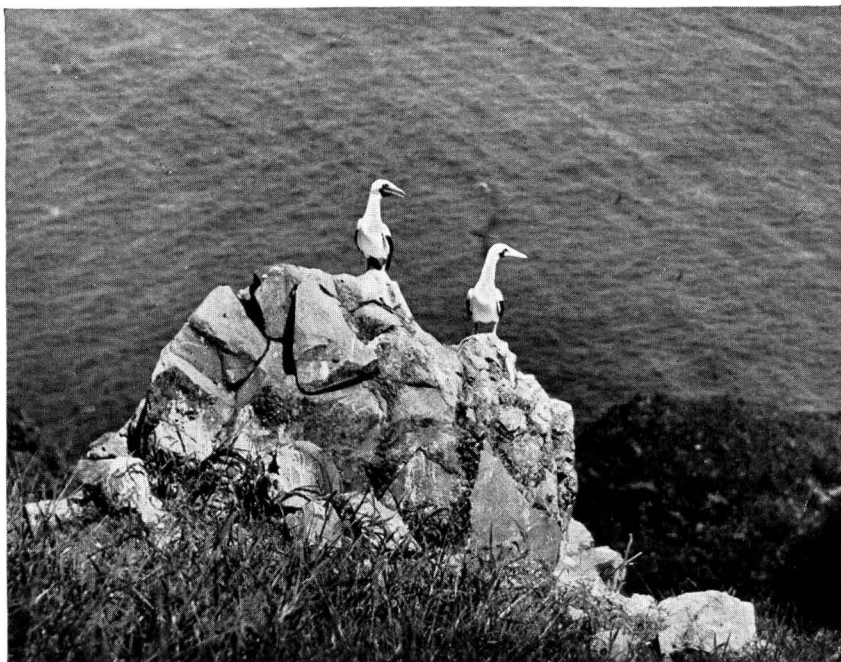

Fig. 1. Vaak zagen wij de Groote Jan van Gent (*Sula dactylatra* subsp.), zoo, paarsgewijs op de lavablokken zitten. [foto v. d. schr.]

¹⁾ Vervolg van aflevering 2, jrg. 28, blz. 34.

Hoewel het mislukken van legsels mij ook van andere broedkolonies bekend is, was het percentage hier grooter dan ik ooit tevoren ergens had waargenomen en ik schrijf dit dan ook toe aan de groote hitte waaraan de eieren plaatselijk waren blootgesteld ¹⁾. Zoolang de schalen intact blijven, schijnen de vogels het legsel niet te verlaten; dit geschiedt eerst wanneer ze stuk springen. Misschien is dit ook wel de oorzaak, dat ik van *Sterna fuscata* bij een aantal van ver over de 100 volwassen vogels, op één solfatarenveldje, slechts een 5-tal jongen aantrof! Te dien aanzien wil ik echter de grootste reserve in acht nemen, daar ik van deze vogels geen broedgegevens heb kunnen verzamelen; toch heb ik kunnen aantonen — hetgeen hieronder zal blijken — dat ze wél op het eiland broeden. Ook de omstandigheid, dat ik *Sterna fuscata* uitsluitend op de verschillende solfataren-velden aantrof, is aanleiding, dat ik het waag deze veronderstelling neer te schrijven.

Na hierboven een algemeen indruk te hebben gegeven van het vogel-eiland,

zal ik nu trachten den lezer een denkbeeld te geven van het leven van de stoere oceaان-vliegers, die in dit barre oord samenkomen.

Fig. 2. Legsel van de Groote Jan van Gent. Men lette op foto v. d. schr.] de steentjes!

Allereerst zou ik het dan willen hebben over de trots van het eiland, de fraaie Groote Jan van Gent, *Sula dactylatra*. Hij is een der mooiste en meest opvallende vogels, die op het eiland voorkomen. Reeds van verre ziet men deze in het felle zonlicht hel oplichtende vogels langs de hellingen van den vulkaan op de groote lavablokken zitten. Hun aantal is echter tamelijk klein, al kan met het oog op het aantal jongen, dat ik aantrof gerust wor-

den aangenomen, dat de stand beter is dan het zoo oppervlakkig gezien wel lijkt.

Sula dactylatra is een grondbroeder: eieren en jongen trof ik zonder uitzondering op den grond aan en nimmer zag ik een volwassen of jong exemplaar van deze soort in een boom zitten. De eieren worden in den regel gedeponereerd temidden van een aantal kleine steentjes, deeltjes van de in het verweerings-stadium verkeerende lavablokken, e.d. Ik ben er niet zeker van of de vogels dergelijke steentjes bijeen garen vóórdat het eierleggen begint of wel, dat zij tijdens het broeden de omliggende steentjes naar zich toetrekken, zooals ik dat b. v. waarnam met schelpjes e. d. bij pleviertjes en sterns, in Holland zoowel als hier.

Onder de eieren welke ik aantrof, bevonden zich zoowel versche als bebroede exemplaren. Tijdens mijn verblijf, — in een tijd, dat ik jongen aantrof van 2 à 3 maanden en misschien nog ouder —, zag ik hier en daar ook weer nieuwe legsels verschijnen, d. i. dus 3 à 4 maanden later dan bij een aantal vogels van dezelfde soort op het zelfde

¹⁾ De door mij medegebrachte thermometer (uit de verbandkist!) bleek tegen de groote hitte niet bestand te zijn. Reeds bij een der eerste metingen, die ik verrichtte, sprong het apparaat stuk.

eiland het geval was. Of dit nu legfels waren dan wel broedsels van pas zéér laat in het broedseizoen op het eiland angekommen vogels, kon ik niet nagaan. In verhouding tot de rest van de broedkolonie dier vogels was het aantal eieren echter niet gering, zoodat hier m. i. zeker niet kan worden gesproken van „enkele nalagsels”, zooals men die elders in vogelkolonies vrij geregeld kan aantreffen, en die dan vaak afkomstig zijn van in het broedbedrijf gestoorde individuen.

Merkwaardig is, dat de beide eieren waaruit het voltallige legsel doorgaans bestaat, met groote tusschenpoozen worden gelegd. Daar de vogels echter met

Fig. 3. *Sula dactylatra* subsp., de trots van het eiland, op zijn „nest”. [foto v. d. schr

broeden aanvangen zoodra het eerste ei er is en niet eerst wanneer het legsel voltallig is, komt het eene jong verscheidene dagen eerder uit den eidop dan het tweede, *hetgeen waarschijnlijk tot gevolg heeft, dat de laatkomer door zijn ouderen nest-genoot wordt opgepeuzeld.* Ik heb dit niet gezien, maar het lijkt mij een verklaring voor het feit, dat ik *zonder uitzondering bij een ouderpaar 1 jong aantrof* en het legsel in *bijna alle gevallen uit twee eieren bestond*, wel eens een enkele keer minder doch nooit meer. Dat de vogels na het uitkomen van het eerste ei het broeden zouden staken, zoodat het overblijvende jong het ei uit het nest trapt of dit opvreet, geloof ik niet. Bovendien moet het pas uit het ei gekropen jong gedurende enkele weken tegen de groote zonne-hitte enz. door de ouden beschermd worden, waardoor het ei vanzelf warm wordt gehouden en de ontwikkeling voortgang moet vinden!

Daar ik voor het doen van uitgebreide waarnemingen op dit en op ander gebied te kort op het eiland vertoefde, — ik was er slechts 20 dagen —, en ik bovendien iets te laat in het jaar aankwam, toen bijna alle jongen van dezen Jan van Gent reeds groot waren, heb ik geen bewijsmateriaal (bijv. foto's) kunnen verzamelen. Gezien het verschil in ontwikkeling van het embryo, dat in eieren van 1 legsel door mij kon worden geconstateerd, en den tijd die verstreek tusschen het leggen der beide eieren, geloof ik dat dit verschil 5 tot 7 dagen bedraagt. Het tweede jong zal echter een steeds grooteren achterstand hebben in te halen omdat zijn oudere nestgenoot zich meester maakt van het meeste voedsel, waartegen door de oude vogels hoegenaamd niet wordt opgetreden; dit nam ik ook waar

Fig. 4. Broedende *Sula dactylatra*, in de warmte van het „Vuureiland”.
[foto v. d. schr.]

in Amerika broedende, Jan van Genten door oudere nestgenooten. De schrijver deelt dit feit echter zoo terloops even mede, waarbij helaas geen moeite wordt gedaan het betoog bijvoorbeeld door foto's of anderszins te documenteeren. Vermoedelijk zullen ook wel andere gevallen van zulk kannibalisme bekend zijn; helaas heb ik buiten mijn gewone werkzaamheden te weinig tijd voor literatuurstudies, en ik moet het zoeken naar gegevens als deze dan ook aan anderen overlaten.

Het legsel wordt beurtelings door beide vogels bebroed en zoo noodig heldhaftig verdedigd. Bij de nadering van den mensch blijft de broedende vogel doorgaans op zijn „nest” zitten: soms is hij zelfs door het toesteken van een tak of door aanraking met den voet daarvan niet weg te krijgen. Als het al te bar wordt staat het dier op, loopt een klein eindje van het nest weg, maar komt gewoonlijk toch weer gauw terug waggelen! Het is allerm minst raadzaam de vogels met ongewapende hand te na te komen, daar zij onverwijd tot den aanval overgaan en rake snavelhouwen kunnen uitdeelen, ik heb dat in enkele gevallen tot mijn schade moeten ervaren.

bij reigers, ibissen, nimmerzatten en andere vogels.

Het opvreten van elkaars familieleden komt in de vogelwereld overigens in de „beste kringen” voor, o. a. bij de roofvogels, terwijl STRIJBOS het ook bij de blauwe reigers waarnam. Van belang is ook een mededeeling van den Amerikaan GEORGE SHIRAS, in zijn boek „Hunting wild life with camera and flashlight” over het opvreten van jonge,

Bij naderend gevaar laten de mannelijke exemplaren, waarvan het oog en de snavel m.i. iets feller gekleurd zijn dan die der vrouwtjes, een fluitend geluid hooren, terwijl de laatsten onder die omstandigheden een heel ander geroep voortbrengen. Ze „gakken” zeer luid, zoo ongeveer als „hak-hak-hak”, dat onmiddellijk doet denken aan het geroep van den grooten zee-arend *Haliaetus leucogaster*. Reageerend op andere emoties schijnen de vogels soms dezelfde geluiden uit te stooten.

Mijn meening, dat de verschillende sexen door het geluid en de andere zooeven genoemde uitwendige kenteekenen van elkaar te onderscheiden zijn, is gebaseerd op het feit, dat ik twee mannelijke en twee vrouwelijke exemplaren verzamelde, die zich door die kenmerken van elkaar onderscheidden.

De vogels schijnen zeer aan elkaar gehecht te zijn. Niet alleen houden ze elkaar bij het broeden vaak gezelschap, maar ook zonder dat een legsel aanwezig is zag ik ze meestal samen.

Het schijnt dezen Jan van Genten moeilijk te vallen van den vlakken grond op te vliegen; ze moeten evenals een vliegmachine een „aanloopje” nemen van enkele meters voordat ze zich op de wieden begeven. Soms fladderen ze hierbij door het knie-hooge gras *Cenchrus inflexus* langs de helling van den berg, waarbij zich dan vele zaadjes van dit gewas aan hun veeren vasthechten. Op deze wijze kan dit gras op het eiland gemakkelijk naar andere plaatsen worden overgebracht, en het is tevens waarschijnlijk dat het zaad nog veel verder verspreid wordt en vroeger van andere eilanden naar hier is overgebracht. Jan van Genten zijn geweldige vliegers en de afstand tot de dichtst bij liggende eilandjes — ongeveer 70 mijl — is voor hen een peulschilletje!

Met de hulp van Dr VAN STEENIS was het mij mogelijk na te gaan welke op het eiland groeiende planten door de daar voorkomende vogels kunnen zijn overgebracht, hetzij doordat zaden zich aan de veeren vasthechten dan wel dat de maag als „tusschen-station” fungeert. Dit aantal is vrij groot, maar voor de aanwezigheid van de meeste planten op het eiland is, ook al wordt rekening gehouden met de groote helpers bij de plantenverspreiding, nl. de wind en de zee, geen verklaring te vinden.

Over de vroegste jeugdstadiën van deze groote Jan van Genten kan ik helaas niet veel bijzonderheden vermelden. Ik heb geen exemplaren van deze „rotspelikaan” gevonden, welke naar schatting jonger waren dan ongeveer twee weken. De jongen zullen vermoedelijk, evenals dit het geval is bij de kleine *Sula sula*

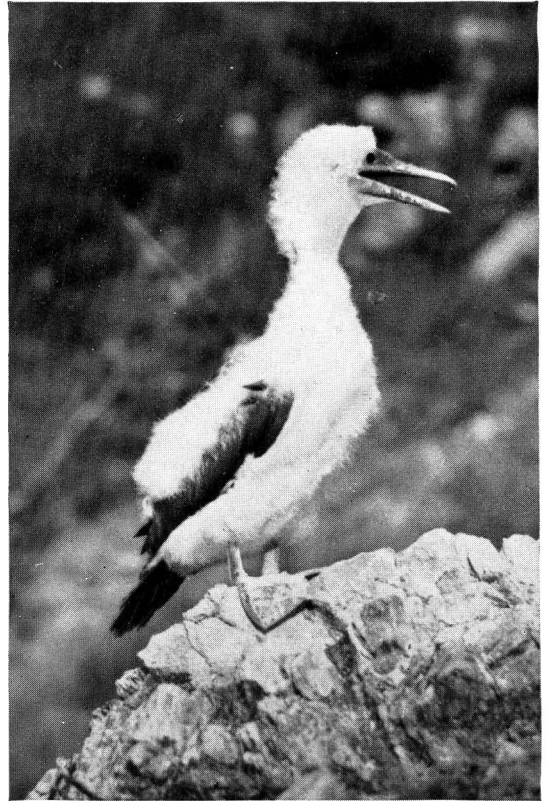

Fig. 5. Het jong van de Groote Jan van Gent.
[foto v. d. schr.]

rubripes, wel geheel naakt uit de grofschalige, en met een dikke kalklaag bedekte licht-blauwgroene eieren, te voorschijn kruipen. Spoedig daarna bedekt een wollige laag prachtig wit nestdons het lichaampje. Dit donskleed gaat later over in een grijs vederpakje met lichte hals, nek en onderzijde, dat niet de minste gelijkenis vertoont met het prachtige wit-zwarte „pakean”, dat de vogels in den volwassen staat dragen. In dit grootendeels grijze stadium trof ik vele jongen aan; behalve deze echter, vond ik tijdens mijn bezoek aan het eiland *slechts één jong, dat een prachtig overgangskleed naar dat der volwassenen droeg*, en waarvan ik den

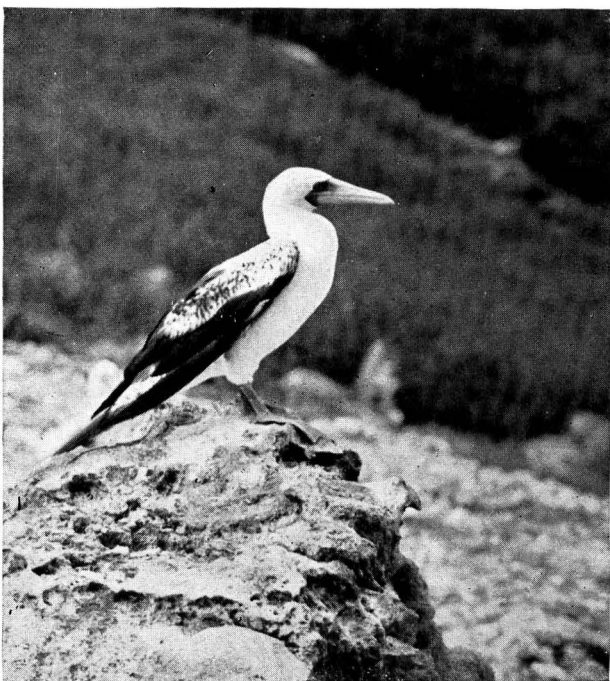

Fig. 6. *Sula dactylatra* subsp., jong, nog niet volkomen
foto v.d. schr.] uitgekleurd exemplaar.

leeftijd taxeerde op ongeveer een jaar. Van dit exemplaar heb ik een foto kunnen maken (fig. 6).

Moet hieruit worden afgeleid, dat alle overjarige jongen naar elders vertrekken en dus niet gehecht zijn aan de plaats waar zij het eerste levens licht aanschouwden? Of zullen zij hier weer terugkeeren wanneer het broed-instinct hen dwingt een plaats te zoeken om hun rol te spelen in het wondere natuurverschijnsel, dat wij instandhouding der soort plegen te noemen? Ik weet het niet, het is hier als met zoovele andere raadsels die de Natuur ons ter oplossing voorlegt: hoe meer wij denken te weten des te meer beseffen wij, dat wij feitelijk niets weten; dat wij bij ons zoeken in de meeste gevallen slechts de oppervlakte der problemen vermogen te beroeren, en dat vele puzzles verborgen blijven in een geheimzinnig duister, dat den mensch wel lokt maar hem nooit in

zijn vollen omvang zal toonen wat het verborgen houdt!

Keeren wij tot ons onderwerp terug! De jongen, die reeds goed konden vliegen gingen meestal niet dan zeer ongaarne op de wiek. Wanneer wij hen achtervolgden, trachtten zij steeds loopend te ontkomen, daarbij als een gans op de korte pooten voortwaggelend. Dit was ook het geval met het „oude” jong, waarover ik het zoojuist had. Deze vogel was spoedig aan ons gewend en deed nooit moeite te ontvluchten; daaraan is het ook te wijten, dat ik zijn zeer interessante huid niet „verzamelde”, hoewel juist dit exemplaar van groot belang zou zijn geweest in de unieke serie jongen, die ik meebracht naar Java. Ik kon het echter niet over mijn hart verkrijgen dit beest, dat na iedere omzwerving telkens als een duif op het hok, bij ons terugkeerde en zóó mak was, dat ik het met de hand over de veeren kon strijken, te chloroformeeren. Hier kwamen mensch en „verzamelaar” in botsing, en in dit geval won de mensch, zoodat deze makker thans nog met zijn stoere wiken het luchtruim doorklieft of ronddobbert op de onstuimige zee, wier

schuimende golftoppen tot zijn vroegste belevenissen behoorden na enkele dagen, naakt en blind, gekoesterd geweest te zijn door waakzame ouders.

Het voedsel van de jongen bestaat uit visschen, inktvisschen e.d. Het voederen geschiedt meestal zonder belangrijke stimulans van de zijde der jongen en begint doorgaans onmiddellijk na aankomst van den ouden vogel bij het jong. Dan spert de oude Jan van Gent de snavel open, waarna het jong de zijne in de keel der oude steekt en het voedsel uit keel of krop tot zich neemt. Na het voeren vliegt de oude bijna steeds direct weg naar zee of naar een plaats waar het jong hem niet kan bereiken, waarschijnlijk om op deze wijze aan het lastige „bedelen” te ontkomen. Bij dit bedelen drukt de jonge Jan van Gent zich bijna op den grond, trilt met de vleugels

en schudt kop en hals heen en weer. Een en ander doet sterk denken aan het complex van handelingen vóór en tijdens de voeding bij de ooievaarachtigen, o.a. bij de nimmerzatten. Ik nam deze bedelgewoonte niet alleen waar bij jongen tot een leeftijd van ca 2 à 3 maanden, doch het overjarige jong deed het eveneens.

Fig. 7. Groote Jan van Gent, met een „bedelend” jong.

[foto v. d. schr.]

Het bedelen werd zooveel door mij als een verzoek om voedsel uitgelegd, en dat zal het meestal ook wel zijn. Wij mogen echter niet vergeten, dat het ook wel een andere gemoedstoestand kan uitdrukken, waarbij de vraag om voedsel in het geheel geen rol speelt; dit kan bijvoorbeeld bij dat „oude” jong het geval geweest zijn.

Hoewel ik de beide andere op het eiland voorkomende Jan van Genten wel nabij het eiland zag visschen, heb ik dat geen enkele keer van *Sula dactylatra* gezien. Wel zag ik een aantal vogels van deze soort paarsgewijs, of alleen, bij hooge zee visschen op een afstand van ongeveer 60 zeemijlen verwijderd van Gn. Api, toen ik met de „Albertine” op den terugweg was naar de Zuid-Wester-eilanden. Natuurlijk was van die vogels niet met zekerheid te zeggen of het dieren van den door mij bezochten vulkaan waren, maar ik veronderstel van wel.

Ofschoon ik de nesten van dezen Jan van Gent niet uitsluitend op de solfataren-velden aantrof, legden de oude zoowel als de jonge vogels dezer soort toch

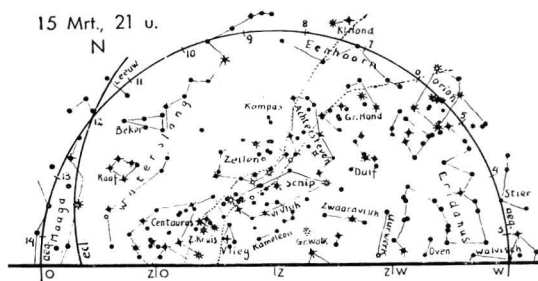
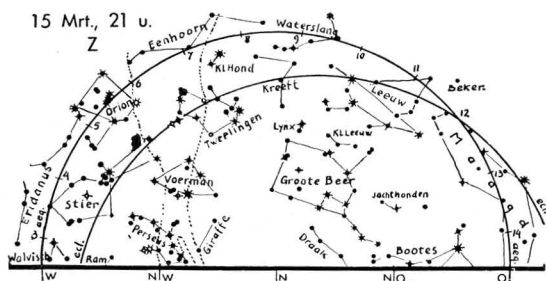
een groote voorliefde voor zulke gebieden aan den dag; zij vertoefden er bijna den geheelen dag en ook 's nachts. Het aantal individuen nam gedurende de namiddaguren aanzienlijk toe. Niet alleen keerden dan de op het eiland broedende vogels naar „huis” terug, doch ook zij, die legsels noch jongen op den vulkaan hadden kwamen deze beschutte en warme plekjes opzoeken.

Zittend op het door de werking der solfataren wit uitgeslagen gesteente, dommelden de dieren met den kop tusschen de veeren soms zóó vast in, dat wij ze tot vlakbij konden naderen. Werden ze dan plotseling wakker, dan vielen ze van schrik bijna ondersteboven alvorens tot het besef te komen zich door middel van de vleugels in veiligheid te stellen!

Buitenzorg, Januari 1939.

A. HOOGERWERF.
(Wordt vervolgd).

DE STERRENHEMEL IN MAART

GELDIGHEID DER STERRENKAARTJES:

15 Nov.	15 Dec.	15 Jan.	15 Febr.	15 Mrt.	15 Apr.
5 u.	3 u.	1 u.	23 u.	21 u.	19 u.

Aan het begin van iedere maand gelden zij één uur later, op het einde één uur vroeger.

MAANPHASEN: V.M. 6 Mrt.; L.K. 13 Mrt.; N.M. 21 Mrt.; E.K. 28 Mrt.

PLANETEN. — MERCURIUS is avondster maar in ongunstigen stand: grootste oostelijke elongatie op 17 Maart, ondergang reeds te 19,2 u.

VENUS, komt omstreeks 3,5 u. op, blijft nog als morgenster te zien en loopt door de Steenbok naar de Waterman (R.K. 19,8 tot 22,2).

MARS komt kort na middernacht op. De R.K. neemt toe van 17,2 tot 18,4 (Schorpioen naar Schutter).

JUPITER staat op 6 Maart in conjunctie met de zon en blijft onzichtbaar.

SATURNUS gaat reeds vroeg in den avond onder maar is zeker nog te vinden in de Visschen (R.K. 1.1).
Leersum.

S. W. VISSER.

EEN MYSTERIEUZE VLOKKENREGEN

Tot onzen spijt kunnen wij pas thans melding maken van een zeer zonderling verschijnsel, dat zich in de eerste Januairidagen van dit jaar in het Indramajoese heeft voorgedaan. Ons voorloopig antwoord op een vraag om inlichtingen vond intusschen reeds in enkele dagbladen korte vermelding, maar het vraagstuk zelf verdient zeker een kleine toelichting, en het zou ons zeer verheugen indien de vele lezers van ons tijdschrift op Java en in de Buitenbezittingen eens zouden willen letten op soortgelijke „vlokkenregens”, waarover hieronder iets wordt medegedeeld. Nauwgezette waarnemingen en veel meer gegevens zijn in dit opzicht zeer noodig en welkom!

Op 3 Januari dan, ontving 's Lands Plantentuin een brief van den Patih van Indramajoe, uit naam van den Regent van deze landstreek, vergezeld van een monsterzendinkje waaruit een eigenaardig plukje zijdeachtig spinsel te voorschijn kwam. De brief bevatte de volgende interessante mededeelingen: